

Maija Kauppinen

Papyrus

— Niilin lahja jälkipolville

Egyptiä on usein kutsuttu Niilin lahjaksi maailmalle. Niilin antimiin kuuluu myös papyruskaisla — eikä suinkaan vähäisimpänä. Ilman siitä valmistettua papyrusta kulttuurimme juuret olisivat paljon hämäämmät. Toimittaja Maija Kauppinen tutustui kesämatkallaan Egyptin kulttuurihistoriaan, josta hän raportoi lehdellemme kirjoittamassaan artikkelissa.

Piirros: Ulla Vaajakallio

Papyruskaisla (*Cyperus papyrus*) on kotoisin Niilin varsilta. Se on 3—5 metrin mittaiseksi ja juurestaan 15 cm paksuksi kasvava sarakasvi, kevyt ja taipuisa mutta ei kovinkaan kestävä. Varren poikkileikkaus on pyöreähkön kolmiomainen.

Papyruskaisla oli faraoiden aikana todellinen hyötykasvi. Mehevät tyvi- ja ydinosat kelpasivat ravinnoksi, varsista punottiin koreja, sandaaleja, köysiä ja pikkuveneitä. Ja jo varsin varhain — noin 5000 vuotta sitten — papyruskaislasta alettiin valmistaa paperia. Se oli keksintö, joka teki papyrukselta jumalallisen ja ikuisen mutta myös valuuuttaa Egyptille tuovan kasvin; papyrus säilyi tärkeänä vieni- tiartikkelina aina 1100-luvulle jKr. saakka.

Kalleuden vuoksi papyrukselle kirjoitettiin vain tärkein: tieteelliset ja kaunokirjalliset teokset. Tunnetuimmat jälkipolville säilyneistä ovat lääketieteellinen Ebers-papyrus, oikeuskäsikirja Papyrus Rhind ja kaunokirjallinen Papyrus Westcar, mutta myös lyriikkaa piirrettiin papyrukselle, kuten seuraava lemменruno osoittaa:

*Seitsemään päivään en ole
nähty rakastettuani,
Apeus on minut vallannut,
Sydämeni tuntuu nyt raskaalta.
Oman elämänikin unhoitan,
Lääkärit käyvät minua katsomassa,
Mutta heidän lääkityksensä
ei minua auta.
Noidat ovat avuttomia.
Sairauttani ei löydetä.
Mutta jos minulle sanotaan:
»Katso, tuossa hän on»,
Palaan elämään.*

Arkielämän tapahtumat — verokuitit, palkkalistat ja kirjeet — kirjoitettiin sen sijaan useimmiten nahalle, pel-lavakankaalle tai saviliuskoille tai hakattiin kalkkikiven palasille ja ruukun-

sirpaleille, ns. ostrakoneille. Mm. Sinuhen tarinaa on löydetty ostrakonille kirjoitettuna. Uskonnolliset ja historialliset julistukset ikuistettiin taas kiveen temppeleiden ja hautojen seinille.

Papyruksen valmistaminen oli monivaiheinen, huolellisuutta vaativa käsityö. Papyruskaislan varsi halkaistiin 20—30 cm pitkiksi ja 4 cm leveiksi suikaleiksi, jotka ladottiin vierekkäin levyksi ja nuijittiin kosteana sileällä alustalla. Toinen samanlainen, myös kosteana muokattu suikalekerros ladottiin edellisen päälle mutta ristiin, sitä seuraava samoin. Liimaa ei tarvittu, sillä papyruskaisla sisältää runsaasti sokeria.

Näin muodostunut ristivaneria muistuttava levy mankeloitiin ja kuivattiin huopakankaiden välissä. Koska valtaosa — 90 % — papyruskaislasta oli vettä, kankaita oli vaihdettava pari kertaa päivässä. Noin viikon kulluttua papyrus oli valmista.

Valmiit papyruslevyt liimattiin toistensa jatkeeksi arkeiksi, joita säilytettiin rullina. Egyptin kuivaa ilmastoa saamme kiittää, että näitä rullia on säilynyt nykypäiviimme.

Laadukain paperi saatiin papyruksen ydinvarren osista.

Papyrukselle kirjoitettu hieroglyfikirjoitus käsitti keskivaltakunnan aikana eli 4000 vuotta sitten noin 700 merkkiä, jotka ilmensivät ajatuksia, kokonaisia sanoja, tavuja ja yksittäisiä äänneitä. Egyptiläiset papit ja kirjurit kirjoittivat niitä ohuella, terästään halkaistulla ruokokynällä tai siveltämällä pitkälle, kapealle papyrusliuskalle. Musta muste oli yleisin, punaista käytettiin vain kappaleiden alussa ja yhteenlaskuissa summaa osoittamassa. Kirjoitussuunta eteni joko pysty- tai vaakasuoraan, vasemmalta oikealle tai päinvastoin. Vaikeako? Ei suinkaan, sillä ihmisiä ja eläimiä kuvaavat merkit »katsovat» aina lukijaa.

Tätä kuva-, tavu- ja kirjainkirjoituksen yhdistelmää käytettiin siihen saakka, kun kristinusko vakiintui Egyptiin. Eli aikaan 300 jKr. Tosin se muuttui vuosituhansien aikana: ensin syntyi arkitekstejä varten hieraattinen, sitten demoottinen eli kansankirjoitus, joka oli eräänlaista pikakirjoitusta. Mutta — kuin vastapainona helppousokehitykselle — ptolemaioskaudella merkkien määrä moninkertaistui.

Käytön lakattua hieroglyfit unohtuivat ja pian niiden merkityskin. Sallassa se pysyi vuoteen 1822 saakka, jolloin ranskalainen Jean Francois Champollion selvitti hieroglyfien avaimen.

Hieroglyfit ovat hyvin yksityiskohtaisesti ja taidokkaasti piirrettyjä. Niiden ohella papyrukselle maalattiin myös kuvia, samanlaisia reliefimäisiä kuin faraot maalauttivat kalliohautojensa seinille. Koska seinämaalauksiin oli harvoilla varaa, papit alkoivat piirtää tekstejä ja kuvia papyrusrullille ja myydä niitä varakkaille kansalaisille.

Näin muodostuivat ns. kuolleen kir-

Papyrustaulut, -kirjanmerkit, -kortit ja -kalenterit ovat tyypillisiä egyptiläisiä matkamuistoja. Niiden kuva-aiheet ovat yleensä hautamaalauksien jäljitelmiä, mutta myös koristeellisia koraanin tekstejä näkee. Ja onpa tarjolla papyrukselle piirrettyjä aku ja iines ankkojakin. Parhaimmat papyrukset saa papyrus-instituuteista ja isojen hotellien myymälöistä. Sen sijaan kannattaa varoa katukaupustelijoita; he saattavat myydä banaanista valmistetulle materiaalille piirrettyjä jäljennöksiä. Tällainen paperi on lyhytikäistä. Parhaiten papyrustaulu pääsee oikeuksiinsa tummalta taustalta lasin alla.

Kuva: Markku Helleuo/Ehta Oy

jat, joita pantiin hautaan. Ne suojelivat vainajaa kuoleman jälkeisen elämän vaaroilta ja autoivat häntä pääsemään lännessä sijaitsevaan Osiriksen valtakuntaan.

Hautamaalauksista ovat peräisin

myös papyrukselle nykyisin maalattavat aiheet. Egyptissä on lukuisia instituutteja, joissa opiskellaan papyruksen valmistusta sekä maalataan ja myydään papyrustauluja.

Villi papyruskaisu on muiden luon-

nonkasvien tavoin kadonnut Niilin varsilta, mutta elää viljeltyinä Niilin suistossa — sekä politiikassa; vihreä puolue on ottanut sen ajatustensa symboliksi. □

⚡ HELSINGIN KAUPUNGIN ENERGIALAITOS

SÄHKÖTALOSSA

- Neuvotaan
- Opastetaan

Kampinkuja 2 (1.kerros)
Ma 8.30-16.15
Ti-Pe 8.30-15.45

Kysy sähkökäytöstä — me vastaamme

Sähkötalon NÄYTTELYssä voit tutustua erilaisiin valonlähteisiin ja valaistusperiaatteisiin. Saat myös neuvoja ja tietoa sähkölämmityksestä ja muista kodin sähköistykseen liittyvistä asioista. Puhelimitse saat tietoja sähkökäytöstä numeroista 6172 724 ja 6172 725 sekä sähkölämmityksestä ja tariffeista numeroista 6172 723 ja 6172 728.

Tietoa kodinkoneista

HAVAINTO-OPETUS on avoinna kaikille asiakkaillemme. Kotitalousopettajamme antavat puolueetonta tietoa kotitalouskoneiden ominaisuuksista ja avustavat Sinua käyttötarpeisiisi soveltuvan laitteen valitsemisessa.

Havainto-opetustiloissamme on esillä runsas valikoima erilaisia kodin sähkölaitteita. Kotitalouslaiteneuvontaa saat myös puhelimitse numerosta 6172 726.